

WYDAWNICTWA INSTYTUTU ŚLĄSKIEGO

JÓZEF FELDMAN

BISMARCK A POLSKA

Kolekcja
Emilia Kornasła

Własność:

+ olivier

KATOWICE 1938

SKŁAD GŁÓWNY: NASZA KSIĘGARNIA — WARSZAWA

WYDAWNICTWA INSTYTUTU ŚLĄSKIEGO

PAMIĘTNIK
INSTYTUTU ŚLĄSKIEGO

IV

KATOWICE 1938

SKŁAD GŁÓWNY: NASZA KSIĘGARNIA — WARSZAWA

Wpisano do Księgi Akcesji

Akc. D1 nr 13 304
...../2012/.....

SPIS RZECZY

Przedmowa	Strona 9
Rozdział I. Tradycje i poprzednicy	15

Bismarck na tle dziejów. Jego związek z przeszłością. Antagonizm polsko-pruski na przestrzeni wieków. Kontrasty ustrojowe. Ekspansja mocarstwowa. Przeciwności wyznaniowe. Rola czynnika narodowościowego. Niemcy a Prusy wobec Polski. Przejawy współdziałania żywiołu niemieckiego z Polską. Podłoże terytorialne antagonizmu polsko-pruskiego. „Vita mea — mors tua.“ Pierwsze zawiązki. Dwoistość polityki polskiej W. Elektora. Jej ujednolicenie za pierwszych następców. Fryderyk W. a Polska. Przymierze polsko-pruskie przed sądem historii. Charakterystyka początków doby porozbiorowej. Formowanie się poglądów o niezbędności polskich terytoriów dla Prus. Poznańskie i Pomorze w sądach Prusaków. System polityki pruskiej względem polskość. Czynniki narodowościowy a państwowa racja stanu. Próby zjednoczenia polskość dla Hohenzollernów. Metody walki z żywiołem polskim od Fryderyka W. do Flottwella. Germanizacja i opieka nad chłopem. Wspólne rysy i cele systemu pojednawczego i bojowego. Dążność do integralnego wcielenia żywiołu polskiego do monarchii. Polska i Polacy w sądach polityków pruskich. Synteza wzajemnych stosunków do chwili wystąpienia Bismarcka.

Rozdział II. W dobie Wiosny Ludów	82
---	----

Młodość Bismarcka. Niemcy, Prusy a sprawa polska. Konflikt patriotów niemieckich z Rosją i „niemiecka przyjaźń względem Polski“. Pierwsze zetknięcia Bismarcka z Polakami i sprawą polską. Rok 1848. Wystąpienia Bismarcka przeciw zamiarom wskrzeszenia Polski. Pierwsza jego programowa enuncjacja. Zwycięstwo reakcji i pogłębienie polsko-pruskiego antagonizmu. Zawiązki niemieckiego nacjonalizmu względem polskość. Stanowisko niemieckich socjalistów. Rok 1848 w życiu Bismarcka.

Rozdział III. W czasie wojny krymskiej	102
--	-----

Potęgą Mikołaja I po roku 1848. Wzmoczone wpływy rosyjskie w Niemczech. Wybuch wojny krymskiej. Walka o orientację w Prusach. Obozy i przywódcy. Ich stosunek do sprawy polskiej. Leopold Gerlach a grupa Bethmanna Hollwega. Oficjalna polityka Prus względem polskiego zagadnienia. Bismarck we Frankfurcie. Jego charakterystyka i poglądy. Opór przeciw odbudowie Polski. Memorial Bunsena. Starcie Bismarcka z ks. Wilhelmem. Postawa Austrii wobec sprawy polskiej. Bismarck o interesie Habsburgów w odbudowaniu Polski. Napiecie między Austrią a Rosją. Sprawa polska zwornikiem Św. Przymierza. Bilans działań Bismarcka na odcinku polskich zagadnień. Sprawa granicy Knesebecka.

Rozdział IV. W walce z Wielopolskim 133

Europa po wojnie krymskiej. Stan sprawy polskiej. Przewrót w stosunkach rosyjskich. Od Św. Przymierza do zbliżenia z Francją. Kurs pojedynczy względem Królestwa. Stosunek Bismarcka do obu zagadnień. Wynurzenia Rosjan na temat pozbycia się Kongresówki. Reakcja Bismarcka. „Niemasz możliwości pokoju między nami a jakąkolwiek próbą wskrzeszenia Polski.“ Bismarck a Wielopolski. Próby oddziaływania w duchu przeciwpolskim na Gorczakowa. Nawiązanie porozumienia z Aleksandrem II. Ustępstwa dla Kongresówki a sytuacja wewnętrzna w Prusach. Bismarck w Paryżu. Starcie z Napoleonem III w sprawie polskiej. Nominacja na szefa rządu. Wobec wzmagającego się niebezpieczeństwa w Królestwie. Wybuch powstania.

Rozdział V. Bismarck a powstanie styczniowe 158

Rok 1863 w życiu Bismarcka. „Kamień węgielny wielkości Prus.“ Legenda a rzeczywistość. Prusy wobec początków powstania. Misja Alvensleben. Jej motywy i cele. Zawarcie konwencji. Bismarck przygotowuje zbrojną interwencję w Królestwie. Opór Rosji i reakcja państw zachodnich. Wystąpienie Francji. Sprawa polska zagadnieniem europejskim. Błędy Bismarcka na widowni międzynarodowej i wewnętrznej. Sprawa polska w Prusach w przededniu powstania. Krytyka konwencji lutowej w rodzinie królewskiej i na forum sejmu. Wielka debata w sprawie polskiej. Nowe wystąpienia Francji. Groźba wojny. Początek odwrotu Prus. Rokowania z Rosją. Odwet Gorczakowa. Ograniczenie treści konwencji. Nowe niebezpieczeństwa. Bismarck prosi o „akt wspaniałomyślności“. Konwencja unieważniona. Rozdźwięki wśród państw zachodnich. Bismarck korzysta z odprężenia i doprowadza do częściowego reaktywowania układu z Rosją. Ujemny bilans pierwszego okresu jego działalności. Krytyka Europy. Niedoszła dymisja Bismarcka. Nowe tarcia z Anglią. Początki interwencji trzech mocarstw w Petersburgu. Starania Bismarcka o izolowanie Francji. Interwencja Wilhelma w Petersburgu. Wzrost polskiego niebezpieczeństwa. Groźba wystąpienia Francji i możliwość jej porozumienia z Rosją. Bismarck wobec perspektywy nowej wojny siedmioletniej. Incydent inowrocławski. Punkt szczytowy naprężenia. Gorączkowa działalność Bismarcka. Zabiegi około przeciagnięcia Austrii i odnowy Św. Przymierza. Austria odpycha projekt konferencji państw rozbiornych. Następstwa tego kroku. Bismarck w konflikcie z Habsburgami. Załamanie się akcji na rzecz Polski. Epizod październikowy w świetle nowych źródeł. Nawrót Napoleona III ku Prusom. Wiśła a Ren. Odbudowa solidarności trójbrozbiornej wobec powstania. Kulisy polityki polskiej Bismarcka. Rozmowy z Behrendtem i Kłobukowskim. Bismarck wobec wskrzeszenia Polski i granicy Knesebecka. Finał powstania. Zysk Prus. Efektywny wpływ Bismarcka na przebieg wydarzeń. Szczytowy punkt jego walki z polskością.

Rozdział VI. Sprawa polska a zjednoczenie Niemiec 248

Nowa konstelacja międzynarodowa po roku 1863. Pozorne odzicie Św. Przymierza, faktyczny antagonizm austriacko-rosyjski i ciężenie caratu ku Prusom. Współdziałanie obu państw przeciw polskości. Bismarck wygrywa ten moment w roku 1866. Sprawa polska na tle wojny austriacko-pruskiej. Bismarck korzysta z sojuszu Polaków z monarchią habsburską dla utrzymania przy sobie Rosji. Jego wystąpienie jako historiografa przeszłości Polski. Równoczesne możliwości wyzyskania polskości przeciw caratowi. Sprawa polska węzłem solidarności między Berlinem a Petersburgiem. Jej wpływ na przebieg wojny 1870/71 r. Rzeczome związki Bismarcka z Polakami. Bismarck jako niedoszły wskrzesiciel Polski. Przebłyski orientacji z roku 1848. Wynurzenia Bismarcka w Wersalu. Wpływ sprawy polskiej na zjednoczenie Niemiec.

Rozdział VII. Związek trzech cesarzy i Kulturkampf 281

Europa a zjednoczenie Niemiec. Stan umysłów w Polsce. Nadzieje na konflikt niemiecko-rosyjski. Nowa orientacja caratu. Początki porozumienia z Francją. Bismarck usiłuje wygrać polski motyw. Zbliżenie niemiecko-austriackie. Przemiany Andrassy'ego w sprawie polskiej. Zjazd berliński i przypieczętowanie solidarności trójrozbiorczej. Zmierzch sprawy polskiej. Wpływ na stosunki niemiecko-rosyjskie. Prusy na tropie polskiej irredenty. Związek sprawy polskiej z Kulturkampfem. Bismarck chce go wyzyskać dla przywrócenia zażyłych stosunków z Rosją. Gorczakow uchyla się od wystąpienia przeciw Rzymowi i polskości. Porażka Bismarcka w roku 1875. Kulturkampf na ziemiach polskich. Stanowisko duchowieństwa poznańskiego wobec ruchu narodowego. Spustoszenia kościelne i prześladowania narodowe. Początki Ledóchowskiego, jego konflikt z Hornem, udział w Kulturkampfie. Spór o obsadzenie stolicy gnieźnieńsko-poznańskiej. Formalne zwycięstwo rządu. Zdobyte polskości.

Rozdział VIII. Odzyskanie sprawy polskiej i początki walki eksterminacyjnej 316

Tarcia pomiędzy Niemcami a Rosją. Kongres berliński i koniec związku trójecesarskiego. Bismarck o przeszłości stosunków niemiecko-rosyjskich i widokach wskrzeszenia Polski. Rozmowa z polskim arystokratą. Kampania publicystyczna przeciw Rosji. Plany wojenne sztabu niemieckiego. Waldersee. Bismarck a myśl polskiego państwa buforowego. Podobieństwa i różnice z programem ludzi 1848 r. Zabiegi o przywrócenie dobrego sąsiedztwa z Rosją. Chwilowe odprężenie. Antagonizm austriacko-rosyjski a sprawa polska. Wybuch kryzysu wschodniego. Tło międzynarodowe rugów i akcji osadniczej. Krytyka posunięć Bismarcka w Niemczech, niepowodzenie na forum europejskim. Bismarck nawraca do myśli użytkowania Polaków przeciw Rosji. Wewnętrzna geneza Komisji Osadniczej. Stopniowe zaostrzanie się stosunków polsko-niemieckich po założeniu cesarstwa. Narodziny nowoczesnego nacjonalizmu niemieckiego. Treitschke i Hartmann. Podłoże gospodarcze. Narodziny projektu Komisji Osadniczej i dyskusja w sejmie pruskim. Bismarck wobec akcji kolonizacyjnej. Tradycje polityczne Żelaznego Kanclerza a nowoczesny nacjonalizm. Przegrana Bismarcka.

Rozdział IX. Ostatnie lata 370

Ustąpienie Bismarcka. Wrażenie w Petersburgu. Wpływ na sprawę polską. Polityka Capriviego. Próby ugody polsko-pruskiej i ich odbicie w stosunkach niemiecko-rosyjskich. Opozycja Bismarcka. Jego wystąpienia przeciw ustępstwom dla Polaków. Polemika z Caprivim i Eckhardtem. Pojednanie z cesarzem i narodziny hakatyzmu. Bismarck o solidarności interesów Niemiec i Rosji, o polskim niebezpieczeństwie i problemach terytorialnych. Gdańsk i Śląsk. Walka do ostatniej chwili.

Rozdział X. Spuścizna i następcy 388

Postać Bismarcka w stosunkach polsko-niemieckich. Tendencyjność i uproszczenia. Bismarck patronem hakaty. Treitschke. Naśladowca Bismarcka — Bülow. Podobieństwa i odchylenia. Zastrzeżenia Massowa i Hassego. Rewizjonizm Hansa Delbrücka. Wilhelm II wobec spuścizny polskiej Bismarcka. Doba Wielkiej Wojny. Nazwisko Bismarcka argumentem przeciw odbudowie Polski. Wpływ Bismarcka na rozwój społeczeństwa polskiego.

Przypisy 405

Skorowidz osób 429

Summary 437